

فرهنگ مردم افغانستان و جهانی شدن (مورد مطالعه: جشن نوروز)

نظر محمد غوری^۱

استاد دانشگاه کابل

چکیده

پژوهش حاضر در پی بررسی فرهنگ مردم افغانستان و جهانی شدن با مطالعه موردی جشن نوروز بوده و با طرح این سؤال که جهانی شدن چه تأثیری بر فرهنگ‌ها نوروز مردم افغانستان خواهد داشت؟ با رویکرد توصیفی - تحلیلی با روش اسنادی - کتابخانه‌ای انجام شده است. بر پای جشن‌ها نشان پویایی و شادابی یک جامعه است. به گفته محققان، در آریانا پیش از اسلام جشن‌های فراوانی برگزار می‌شده است و پس از ورود اسلام به افغانستان امروزه نیز عیدهای اسلامی به جشن‌های این کشور افزوده شده و با آداب و شکوه خاصی بر پا می‌شده است. امروزه با ظهور فرایند عدم متمرکز، شرایط متفاوت به فرهنگ‌ها رقم خورده است. جشن نوروز دارای ویژگی‌ها عام انسانی و جهانی برخوردار است. تأکید بر ارزش‌های اخلاقی و انسانی، ترویج و تحکیم روابط انسانی و نوع دوستی، اهمیت دادن به محیط زیست و تأکید به صحت و پاکیزگی از مهم‌ترین اصول و ویژگی‌های نوروز است. با توجه به این اصول و ویژگی‌ها، این فرهنگ قابلیت انطباق با جهانی شدن را دارد و می‌توان از فرصت‌های موجود در عرصه‌ی جهانی سازی برای حفظ گسترش این فرهنگ سود جست.

کلیدواژه‌ها: جهانی شدن، نوروز، همگرایی فرهنگی، افغانستان،

مقدمه

نوروز، جشن طبیعت، جشن آفرینش، جشن پیروزی نور بر ظلمت و گسترش بنیادها و عناصر مدنیت بوده است و پر آوازه ترین و مهم ترین جشن باستانی ما، جشن نوروز در ماه حمل است. نوروز یکی از قدیمی ترین اعیاد و جشن‌های آریایی و یادگار چند هزار ساله‌ی کشور باستانی ما می‌باشد. این جشن بزرگ ملی زمانی در سرزمین آریانا بر گزار گردید که بیداری و تجدد حیات در طبیعت آغاز گردید. تجدد حیات و بیداری هنگامی آغاز گردید که سردی زمستان پایان یافت و در دامان کوهساران لاله و ریحان روئید (رهن، ب.ت). با نگاهی به تاریخ چند هزار ساله نوروز و ماندگاری آن در بستر پرفراز و نشیب تاریخ این گهوار تمدن بشری، می‌توان اذعان نموده که این پدیده فرهنگی، ریشه در باورها، عقاید و ارزش‌های مردمان، این منطقه از جهان دارد. این مناسبت عظیم تولد دوباره طبیعت را جشن می‌گیرند. در عصر جهانی شدن، بی تردید در آینده دامنه آن گسترده تر شده و با توجه به ویژگی‌های جهان شمول این جشن طبیعت بعید نیست که به مناسبتی جهانی تبدیل شود (فرجی‌راد و قربانی‌نژاد، ۱۳۹۶).

بنابراین فرهنگ آریانا در فرایند جهانی شدن با تهدیدهای روبروست اما ظرفیت‌هایی دارد که با اتکا به آنها پویاباقی بماند. از جمله؛ آئین‌ها، سنت‌ها رسوم، اسطوره‌ها، نمادها و سمبل‌های متعدد و متنوع است (نقیب‌زاده، ۱۳۸۵: ۲). در واقع راز هویت فرهنگ ما از آئین‌ها، اسطوره‌ها و نمادها هستند که در طول تاریخ رشته همبستگی اقوام افغانستان را به وجود آورده است و این فرهنگ با

¹ tofannazar@yahoo.com

0093788500484

وجود مشکلات داخلی موجود و درازی که از عمر آن می گذرد، همچنان پابرجا مانده و ارزش های نهفته در آن از نسلی به نسل دیگر انتقال می یابد. در این پژوهش عموماً به سؤالات زیر پاسخ داده می شود:

- جهانی شدن چه تأثیری بر فرهنگ مردم افغانستان دارد؟
- فرهنگی کشورهای هسته مرکزی حوزه نوروژ کدامند و آینده مطلوب پیش روی آن ها چیست؟
- جهانی شدن چه تأثیر بر نحوه انجام مراسم و آئین ها در مناطق مختلف افغانستان دارد؟
- جهانی شدن چه تأثیر بر همگرایی در افغانستان خواهد داشت؟
- آینده مطلوب پیش روی کشور های که نوروژ را جشن می گیرند، کدام است؟

روش پژوهش

در پژوهش حاضر که از نوع توصیفی - تحلیلی است و روش جمع آوری داده ها و اطلاعات نیز به طور کلی بر مبنای روش کتابخانه ای است. در روش کتابخانه ای بیشتری بررسی اسناد و مدارک، مراجعه به کتب داخلی و خارجی مربوط، نشریات و مطبوعات، مقالات و مجلات و سایت های اینترنتی مورد تأکید قرار گرفته است.

سپس با رجوع به آثار موجود و گردآوری اطلاعات در مورد پدیده ی جهانی سازی و جشن نوروژ و تأثیر جهانی شدن بر نوروژ تبیین می شود. در این جهت با توصیف ویژگی ها و عناصر موجود در فرهنگ نوروژ؛ تلاش می شود تا ابعاد و ویژگی های آن و تأثیر آن بر جهانی شدن مورد بررسی قرار گیرد و ظرفیت نوروژ برای تداوم در عصر جهانی شدن معرفی شوند (قاسمی و ناظری، ۱۳۹۱: ۲).

عصر جهان شدن

جهانی شدن بنا به دیدگاه های مختلف، تعاریف متفاوت دارد. بعضی ها آن را جریان سریع اطلاعات، سرمایه و نوآوری در جهان می دانند که با فن آوری تقویت شده و با توجه به سلیقه مصرف کنندگان به بهترین شیوه ارایه می گردد و عده دیگر آن را بین المللی شدن، آزادسازی، جهان گستری و یا غربی کردن و نوگرایی می دانند و اما بعضی ها، جهانی شدن، قلمرو زدایی یا گسترش فوق قلمروگرایی تعریف می نمایند. به هر صورت، جهانی شدن عاملی است که می تواند، تأثیر منفی بر روند همگرایی فرهنگی منطقه داشته باشد و در صورت بهره گیری از فرصت هایی که به صورت بالقوه ایجاد می کند، می تواند عامل تقویت کننده روند همگرایی باشد. یکی از ابعاد جهانی شدن و به تعبیر برخی جهانی سازی، یکسان سازی فرهنگی و غلبه نوع امپریالیسم فرهنگی بر کشورهای جهان سوم است. کاربرد این واژه برای نشان دادن تأثیر فرهنگی غرب بر مؤلفه های فرهنگی جهانی سوم می باشد. معتقدان به امپریالیسم فرهنگی قائل به تهدید سیستم های غربی غلبه آداب و رسوم بومی و ترغیب مردم منطقه به مصرف گرایی و کثرت گرایی به شیوه ی غربی می باشد (شیرودی، ۱۳۸۴: ۱۳۸-۱۳۹).

در این روند هیچ کشوری در امان نیست و حضور کشورهای فرامنطقه ای و ناگزیر بودن از همراهی در روند جهانی شدن یا جهانی سازی آن ها را در معرض خطر نادیده انگاشتن فرهنگ غنی خود قرار می دهد. از این جهانی شدن در بعد فرهنگی به عنوان عاملی نامشخص از یک سو و عاملی خنثی از سوی دیگر بر سر راه همگرایی فرهنگی کشورها عمل می کند. از طرفی افزایش شعور اجتماعی و سیاسی کشورهای منطقه می تواند این واگرایی را کاهش دهد. بنابراین، نباید چنین پنداشت که همه جریان ها یکسویه و از شمال بر جنوب تحمیل می شوند، زیرا بخشی از جهانی شدن فرهنگ، رشد و تکاپوی فرهنگی کشور های جهان سوم در سطح جهان است (بصیری، ۱۳۹۴). همچنان جهانی شدن، حصارهای غرب در خصوص ارزیابی و معرفی فرهنگ های کشورهای جهان سوم

را در ابعاد مختلف کمرنگ کرده است. در این راستا افزایش رشد روابط میان فرهنگی را می‌بایستی از بهترین فرصت‌های فرهنگی و بلکه امنیتی برای کشورهای جهان سوم دانست که دارای بنیه و پتانسیل فرهنگی مناسبی می‌باشند. از این دیدگاه، فرایند جهانی شدن سبب تقویت تأثیرگذاری قدرت های کوچک گردیده است و تأثیرگذاری فرهنگی کشورهای جهان سوم از جمله نمونه‌های آن می‌باشد. علاوه بر این رشد جریان‌های فرهنگی قوی و پر قدرت نظیر جنبش‌های اسلامی را نیز باید در نظر داشت (عیوضی، ۱۳۸۵: ۹۶-۹۷).

بازنگری برخی از پیشینه ها در داخل و خارج کشور

در این بخش، می‌توان به پژوهش‌های زیر اشاره نمود.

صمیمی و امیری (۱۳۸۶) تفحص را با عنوان "آیین‌های نوروزی و همبستگی ملی" انجام داده‌اند و یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد، جشن‌ها ویژگی مشترک تمامی فرهنگ‌ها می‌باشند و برپایی مراسم نیایش و سپاس به مناسبت یک پیروزی یا واقعه اجتماعی یا یک معجزه آسمانی است که برای اجتماع منافی دارد و این جشن در مقوله نظم فرهنگی و انسجام اجتماعی می‌تواند کارکرد مفیدی در جهت نزدیکی اقوام و همبستگی ملی ایجاد کند.

طباطبایی (۱۳۸۹). در ارتباط "نوروز با ادیان توحیدی، هویت آریایی و بهداشت روانی" نوشته است و نتایج یافته نشان می‌دهد که نوروز مربوط به تمام فارسی زبان‌ها است، با برگزاری جشن نوروزی باعث شادی و خوشحالی افراد جامعه می‌گردد؛ این به ذات خود سلامت روانی را به وجود می‌آورد.

قاسمی و ناظری (۱۳۹۱) مقاله را تحت عنوان "فرهنگ نوروز در عصر امروز" نوشتند و نتایج تحقیقات نشان می‌دهد، فرهنگ نوروز، قابلیت انطباق پذیری و رشد را دارد که با جهانی شدن تعریف می‌شود.

بصیری و موسوی نقلی (۱۳۹۴) پژوهش با عنوان "همگرایی فرهنگی کشورهای حوزه نوروز بر مبنای رویکرد آینده پژوهشی" نوشتند و نتایج نشان داد که در گستره وسیع حوزه نوروز، کشورهایی که علاوه بر نوروز، در سایر شاخصه فرهنگی هم دین، حافظه تاریخی، مشاهیر، تقویم و غیره اشتراک دارند؛ تحت عنوان هسته مرکزی این حوزه، از پتانسیل های بیشتری برای همسویی و همگرایی با یکدیگر برخوردارند. آینده‌اندیشی پیرامون این اشتراکات، می‌تواند زمینه ساز این مهم باشد.

فرچی‌راد و قربانی‌نژاد (۱۳۹۶) به بررسی "تأثیر جهانی شدن بر تقویت همگرایی در حوزه فرهنگی نوروز" پرداختند و نتایج بررسی شان نشان می‌دهد این که نوروز می‌تواند عامل اصلی همگرایی میان کشورهای این حوزه باشد و نوروز می‌تواند در راستای ایجاد نوعی خاص از همگرایی فرهنگی، اقتصادی، سیاسی و اجتماعی گام برداشت و موج‌گیر ناپذیر جهانی شدن را در جهت مثبت همگرایی هدایت نموده و تأثیرات منفی آن را به حداقل رساند.

مقدسی و چاکلی (ب. ت) به بررسی عوامل پایداری نوروزی در عصر اسلامی و بازتاب آن در شعر عربی در دوره عباسی پرداخت و نتایج این پژوهش حاکی از تداوم فرهنگ نوروزی در پیچ و خم‌های تحولات تاریخی در دوره‌ی اسلامی به عوامل گوناگون اعتقادی، اقتصادی و سیاسی مربوط بود. این عیدباستانی به خاطر برخورداری از پیام‌های والای انسانی با شعارهای متعالی اسلامی هماهنگ شده و با این طریق توانست به تثبیت و پایداری خویش کمک کند. نوروز در اشکال گوناگون در ادبیات عرب عصر عباسی از جمله در شعر عربی متجلی شد. سنت‌های نوروزی هم‌مانند: رسم‌هدیه، آب‌پاشی، آتش‌بازی و ... یا به طور مستقیم در اشعار عربی این دوره ظاهر شدند و با در این ایام برای موسیقی دانان، شاعران و ترانه‌سرایان فرصتی فراهم آمد تا بتوانند آثارشان را به مناسبت نوروز عرضه داشته و به این وسیله تأثیر بزرگی بر رشد و ترقی شعر عربی در شکل و محتوا بگذارند.

خلیلی و دیگران (۱۳۹۸) پژوهش را در باب "پدیدارشناسی رفتار خرید عید زنان در نوروز باستان ایرانی‌ها" نوشتند و یافته های حاصل از پژوهش مشتمل بر سه درون مایه است که عبارت است از "ماهیت خرید شب عید"، "پیامدهای خرید شب عید" و "فرایند خرید شب عید". نتایج پژوهش نشان داد که پدیده خرید شب عید دارای چهار درون مایه "انجام روزهای سخت"، "شادی و تکاپو"، "خوداظهاری" و "نوستالژی کودکی" است که پیامدهای اقتصادی، اجتماعی و روانی مثبت و منفی به همراه دارد.

ویژگی های نوروز

در طول تاریخ هویت و فرهنگ این خطه، بحران های زیادی را پشت سر گذاشته است. چنانچه ولایتی در مورد این بحران ها چنین می نویسد:

هویت و فرهنگ این سرزمین در طول تاریخ با چهار بحران بزرگ و عظیم روبرو بوده است: ۱. حمله اسکندر مقدونی ۲. سلطه اعراب ۳. حمله تموچن و تهاجم فرهنگی مغول و ۴. تهاجم استعمارگران و تحمیل فرهنگ غربی (ولایتی، ۱۳۷۹: ۴۸). بررسی فرهنگ نوروز این توانایی ها را به تصویر می کشد. " جشن های آریایی هادر فرایندهای تاریخی و در برخورد با فرهنگ های دیر از بین رفته اند اما نوروز از گزند فراموشی به دور ماند و توانست در فرهنگ ما همچنان به حیات خود باقی بماند (سگوند، ۱۳۷۷: ۳). به صورت کلی، ویژگی های نوروز را می توان به دو بخش یعنی عام و خاص دسته بندی نمود:

الف) ویژگی های خاص نوروز

این دسته از ویژگی ها شامل سفره ی سین (کشمش، سنجد، پسته، زردآلو قیسی، قندق، چهارمغز و یا آلو)، سمنک، عیدی دادن، بزکشی، سیزده بدر، تماشای دشت ارغوان، چهارشنبه سوری، پوشیدن لباس جدید و آداب و رسوم دیگر. اگرچه نحوه ی انجام هریک از این مراسم و آئین ها در مناطق مختلف، تا حدودی متفاوت است و آداب و رسوم محلی و موقعیت اقلیمی، این آداب را تا حدی تحت تأثیر خود قرار داده است اما، معنی و مفهوم این آئین هاست که بخش مهم از ذهن و ضمیر آریایی ها را تشکیل داده است و نقش قابل توجهی در تعریف و تثبیت هویت آریایی ایفا نموده است (نصری، ۱۳۸۷: ۲۰). این ویژگی ها جذابیت زیادی به نوروز بخشیده است و در شکل اجرا خاص هستند اما معنا و مفهوم عام و انسانی دارند. به عنوان مثال: هفت سین نماد خاص نوروز است و اگر نوروز را به عنوان یکی از مؤلفه های شاخص هویت آریایی بدانیم، سفره هفت سین در کانون آن قرار دارد که در سراسر مناطق آریانا رمتداول است. (اثرقبلی، ۱۳۸۷: ۲۰۴-۲۰۵). آنچه از مفهوم شناسی نوروز می توان دریافت نمود در واقع از نوع همبستگی برخوردار است که باعث ایجاد روابط بین اقوام می گردد.

ب) ویژگی های عام نوروز

نوروز آئین ملی است و اما ارزش های عام و جهانی دارد. ویژگی های عام و ارزش های آنان، این فرهنگ را عام گرا و تعمیم پذیر نموده و به آن قابلیت گسترش و برگیری ملت های مختلف را داده است. این ویژگی ها برای همه ی مردم با هر هویتی قابل فهم است (قاسمی و ناظری، ۱۳۹۱: ۱۴). زیرا نوروز زمانی است که بسیاری ارزش های انسانی و اخلاقی موجود در فرهنگ آریانا در آن تبلور می یابد. اصالت و محور بودن خانواده، صله ی رحم و دیدار با بستگان، آشنایان، دوستان، احترام به بزرگ ها، نوع دوستی و توجه به همنوعان، مهربانی و دوست داشتن یکدیگر به ویژه مهربانی به کودکان، صحت و پاکیزگی و ارزش های متعدد دیگر در نوروز جنبه ی عینی می یابد (باریکانی، ۱۳۸۷). اگر ویژگی های عام نوروز را به اجزا تقسیم نماییم به شرح زیر است:

۱. دیدارگری و گسترش روابط انسانی در ایام نوروز

ایجاد و جشن های ملی از نمادهای همبستگی ملی محسوب می شوند زیرا تمایل به همزیستی و ارتباط بین انسان ها از نیازهای فطری بشر است. فرهنگی که بر ارتباط بین افراد جامعه تأکید دارد، در عصر جهانی شدن که با توسعه ی ارتباطات همراه است، می توان این نیاز بشر را بهتر تأمین کند. در عصر جهانی شدن ارتباطات میان انسان ها افزایش می یابد و مرزهای محدودکننده کم رنگ می شوند. ارتباطات به مثابه یکی از مهم ترین توسعه ی جهانی شدن در موج سوم تمدنی بشر در عصر دانایی به عنوان ماشین محرک، انتقال کالا، خدمات، نیروی کار، سرمایه و اطلاعات میان ملت ها را بیشتر خواهد کرد (تافلر، ۱۳۷۷: ۸۱). یکی از رسوم نوروز نیز افزایش ارتباطات میان انسان ها از طریق دیدوبازدیدهاست. بنابراین؛ مردم افغانستان مثل ایام عید قربان و رمضان به خانهای اقوام جهت دیدو بازدید می روند و امروز یکتعداد باگسترش وسایل ارتباط جمعی سرعت ارتباطات میان افراد به وجود آمده، فاصله ها را کوتاه کرده است که مهم ترین ویژگی جهانی شدن است. از این رو منظر جهانی شدن با فراهم کردن شرایط لازم به جا آوردن یکی از سنت ها و رسوم نوروز را تسهیل و به حفظ و گسترش آن کمک می کند.

فرهنگ ملی یعنی نوروز در همه خرده فرهنگ ها و موقعیت های اقلیمی متفاوت پیوسته شناور و در جریان بوده و حلقه های اتصال و همبستگی آنها را فراهم ساخته است (صنیع اجلال، ۱۳۸۴: ۶۹). یکی دیگر از کارهای عمده آیین ها و به خصوص نوروز ایجاد وفاق و همبستگی در سطوح مختلف از خانواده، روستا، محله، شهر و کشور تا حوزه های جغرافیایی فراتر از آن است. سنت هایی چون دید و باز نوروزی می توانند یادآور و تقویت کننده بحث های صله ارحام و از حال یکدیگر باخبر شدن و در صورت وجود مشکل به یاری هم شتافتن باشد که در دین اسلام بر رعایت و انجام آن تأکید شده است. رعایت این اصول می تواند در تقویت همبستگی و وحدت بین افراد، نقش مهم را ایفا نماید.

نوروز از اجزا و کلیت خود دارای کارکرد نیرومند وفاق است. باورها و رفتارهای آیینی در سنت های نوروزی همه سرشار از عناصری است که مهرآفرین و آشتی سازند و نوروزی در کلیت خود پرچم بلند وحدت و همبستگی است که در سرآغاز هر سال و هر بهار بر بلندای روابط دیرین سال مردمان این سرزمین برافراشته می شود (میرشکرانی، ۱۳۷۹: ۷۰).

۲. اخلاق محوری

فرهنگ نوروز فرهنگی معنوی و اخلاقی است (قاسمی و ناظری، ۱۳۹۱: ۲۱۰). به توصیه ی نیاکان ما، انسان ها بایستی در ابتدا سال، پیام معنوی نمادها را دریابند و پیش از توصیه به دیگران، آن معانی را در وجود خود تحقق و تجلی بخشند. تأمل در این توصیه، نشان می دهد که پشتیبانی ما در تفسیر هستی و مناسبات انسان ها با همدیگر بسیار مترقی اندیشه اند (نصری، ۱۳۸۷: ۲۱۰-۲۱۱).

از این روست که برگزاری مراسم جشن نوروز در هنگام تحویل سال نو همواره با دعا و نیایش آغاز می شود. توجه به معنویت و اخلاق نیاز فطری بشر است. در عصر جهانی شدن نیز این نیاز وجود دارد. این ویژگی، فرهنگ نوروز را با نیاز های فطری مردم در جهان پیوند زده و موجب شده به عنوان فرهنگی جلوه کند که خواست و نیاز همه ی افراد بشر را منعکس می کند.

۳. توجه به محیط زیست

نوروز با احترام به طبیعت و شکل گیری خلقت در جهان و حیات بخشی به تمام اجسام موجودات، آیین فضیلت پارسی و شکرگزاری است زیرا از مهم ترین شاخص تحولات و تغییرات جهانی شدن، توجه به مسایل زیست محیطی است. بنابراین مسایل زیست محیطی نمادی از مسایل مشترک جهانی است که به هم گرایی بیشتر در عصر جهانی کمک شایانی کرده است (شهرام نیا، ۱۳۸۶: ۱۱۷-۱۱۸). آشنایی با طبیعت و محیط زیست زمینه ای برای شکل گیری فرهنگ دوستی با محیط زیست است. آشنایی با محیط زیست و پی بردن به اهمیت و آثار ارزشمند آن در زندگی است که اهمیت و ضرورت حفاظت از آن برای ما آشکار می شود. در نوروز با شرایطی که برای آشنایی با طبیعت و محیط زیست فراهم می شود، مکان آموزش درباره ی حفاظت از محیط زیست نیز فراهم می گردد (باریکانی، ۱۳۸۷: ۶). در فرهنگ نوروز رابطه ی انسان با طبیعت و حفظ محیط زیست به اشکال مختلف متجلی می شود. نوروز در اول بهار و حیات دوباره طبیعت آغاز می شود و با روز سیزده بدر و روز آشتی با طبیعت پایان می یابد. دومین روز نوروز نیز سبزه کاشتن یا روز دهقان محسوب می شود که به صورت نمادین توجه به رویش و سبز شدن طبیعت را منعکس می کند. توجه به طبیعت که موجب آشنایی بیشتر با طبیعت می شود، جایگاه محیط زیست و حفظ آن را در فرهنگ مردم افغانستان و سایر کشور های فارسی زبان وجود دارد (قاسمی و ناظری، ۱۳۹۱).

۴. سلامت روحی و رعایت حفظ الصحه

6

از یک طرف، صرف نظر از تأثیر شادی بخش مراسم ویژه نوروز، همچون خانه تکانی پیش از نوروز، گردهم آمدن اعضای خانواده در کنار سفره، هفت سین، دادن و گرفتن هدیه، سفرهای نوروزی، اجرای مراسم سیزده بدر و انجام مراسم مذهبی در مزار شریف و کابل، همه آنها در پدید آوردن شادی، زدودن غم و اندوه و احساس تجدید حیات جسمی و روانی که همراه با تجدید حیات طبیعت نقش مهمی دارد و از طرف دیگر، حفظ الصحه و بهداشت از مهم ترین ارکان سلامت و رفاه بشریت و از مسایل مشترک انسان هاست. نوروز با مفهوم پاکیزگی همراه است. خانه تکانی و نظافت شب نوروز نشانه ی این اندیشه است. علاقه به پاک شدن و پاک کردن در نزد آریایی ها توجیهی اسطوره ای و دینی دارد. اقوام ساکن در افغانستان اعتقاد دارد که اگر آنان بتوانند خود و ابزارهای مورد استفاده را پاک و پیراسته کنند، برکت و گشایش را به خانه ی خود خواهند آورد (نصری، ۱۳۸۷). بنابراین مردم افغانستان خصوصاً تاجیک ها، پاک کاری خانه و خانه تکانی، قبل از آغاز سال به جا می آورند و باور دارند که بایستی تمیز و آرایسته باشند تا سال خوبی را آغاز کنند. رعایت بهداشت و تلاش برای حفظ سلامتی نه تنها عامل توسعه اجتماعی، بلکه باعث رشد و افزایش توانایی کشورها در جریان جهانی است.

در فرایند جهانی شدن که ارتباطات افزایش یافته و جابه جایی کالا، سرمایه و انسان ها با سهولت و سرعت بالایی صورت می گیرد، باکتری ها و ویروس ها نیز به سرعت حرکت می کنند و جابه جا می شوند. بنابراین بیماری ها نیز به سرعت در سطح جهان پخش می شوند و گسترش می یابند. این امر تلاش برای جلوگیری از انتقال بیماری ها را ضروری و به وظیفه ای جهانی تبدیل کرده است (حسین نیا، ۱۳۸۸). لذا رعایت اصول بهداشتی و حفظ الصحه با هدف جلوگیری از جابه جایی عوامل بیماری ها و گسترش آن در سطح جهان به یکی از اساسی ترین مسایل در عصر جهانی شدن تبدیل شده است.

آنچه جهان امروز به آن توجه دارد، رعایت اصول بهداشتی با این هدف است که با جهانی شدن از بروز بیماری های همه گیر و واگیردار جلوگیری شود. این همان چیزی است که در فرهنگ نوروز با تاکید بر پاکی و پاکیزگی متجلی شده است. از این رو اصل نظافت و رعایت بهداشت و پاکیزگی که در فرهنگ نوروز متجلی است کاملاً با خواست و نیاز جامعه ی جهانی منطبق است (قاسمی و ناظری، ۱۳۹۱).

۵. بین المللی بودن

نگاه مبتنی بر فرهنگ در روابط بین الملل، فرهنگ را به عنوان عامل اصلی و تعیین کننده در مناسبات بین المللی معرفی نموده و با ارایه استدلال هایی به مصاف با پندارهای واقع گرایان در این باب می رود. بنابراین، نوروز در دوره ی باستان جشنی بین المللی بود (قاسمی و ناظری، ۱۳۹۱) در حال حاضر در افغانستان، ایران، تاجیکستان، هندوستان، ترکیه، ازبیکستان و دیگر ممالک رایج است. می توان دو مرحله در تاریخ نوروز را از هم تفکیک کرد. نخست دوره ی باستان که تقریباً در تمام جهان متداول بود. دوم این که دوره ی اخیر که با فرایندهای جهانی سازی و مهاجرت اقوام به مناط دیگر، رسوم و آئین نوروز در کشور های مختلف دنیا برگزار می شود (نوروز و جهانی شدن، ۱۳۸۹).

در واقع، نوروزی آیینی است پیوندگرا که امروزه در محدوده جغرافیایی افغانستان، ایران، آذربایجان، تاجیکستان، ترکمنستان، ازبیکستان، قرقیزستان، ترکیه، عراق، سوریه و دیگر کشورها رایج است که در شروع سال یعنی در اول حمل (۲۱ مارچ) هر سال برگزار می شود. یونسکو در هشتم میزان سال ۱۳۸۸ هـ نوروز را به عنوان میراث معنوی یا ناملموس جهانی به ثبت رساند؛ مجمع عمومی سازمان ملل نیز در ۴ حوت ۱۳۸۸ روز اول ماه حمل را با عنوان روز جهانی نوروز تصویب کرد. لذا نوروز به عنوان یک مناسبت بین المللی به رسمیت شناخته شد. بین المللی شدن نوروز موجب گردید که این فرهنگ از مرزهای ایران و کشورهای منطقه به سایر نقاط جهان راه یابد و از فرهنگی خاص به فرهنگ عام تبدیل شود. (قاسمی و ناظری، ۱۳۹۱).

۶. نوشدن و گرایش به مصرف

خرید های سال در واقع مثال عینی این مسأله است. آریایی ها قدیم و باشندگان امروزه این مرزوبوم، روزهای پایانی سال را، فرصتی ضروری برای تحول و نوشدن می شمارند (نصری، ۱۳۸۷). نو پوشیدن و نو خریدن و نو کردن لوازم منزل از رسوم نوروز است. از طرف دیگر ترویج و گسترش اقتصاد آزاد، رفع محدودیت های تجاری و سرعت گرفتن چرخه خرید و فروش از مشخصه های بارز جهانی شدن است. مصرف گرایی به یکی از محوری ترین اجزای جهانی شدن فرهنگ تبدیل شده و خرید هسته ی مرکزی آئین مصرف گرایی است (شولت، ۱۳۸۶: ۱۸۲-۱۸۱). اگر این ویژگی فراتر از جد گرایی اقتصاد و فرهنگ را در نظر بگیریم با رسوم خرید سال نو در فرهنگ نوروز تطبیق دهیم، دریافت می کنیم که این دو با اختلافات اندکی بایکدیگر مشابه هستند. لذا جهانی شدن نه تنها نوروز را تحت فشار قرار نمی دهد بلکه با توجه به اشتراک ها، آن را تبلیغ و ترویج می نماید.

نتیجه گیری

پژوهش حاضر، به بررسی فرهنگ مردم افغانستان و جهانی شدن با تأکید بر جنبش نوروز پرداخته است زیرا جشن نوروز سرآغاز طراوت طبیعت و جوان شدن جهان و تازه شدن زندگی طبیعی انسان است یعنی نوروز جشن بالندگی طبیعت، جشن آغازی دوباره و جشن کهن مردم افغانستان است.

آیین های همگانی و ملی بیشترین نقش را در حفظ هنجارهای فرهنگی و انسجام اجتماعی و نظم در یک جامعه چند فرهنگی و چند قومی دارد. ماندگاری و پایداری آیین نوروز در بین همه اقوام ساکن در افغانستان در چند هزاره نشان می دهد که این آیین مورد قبول تمام باشندگان این سرزمین از هر آیین و هر دینی می باشد.

مطالعه و بررسی جشن نوروز و ظرفیت های درونی نشان می دهد که این فرهنگ از ظرفیت های خوبی برخوردار است و نوروز می تواند خود را با شرایط جهانی شدن وفق دهد، ویژگی ها و عناصری است که توانسته اند تا به امروز، نوروز را پایدار بدارند و از خطرهای موجود در مسیر پریچ و خم تاریخ حفظ نمایند. نگارنده معتقد است که شاید در هیچ جای دنیا جشن نوروز به اندازه افغانستان، با شکوه و رسمی و به شکل باستانی خود به مدت چهل روز برگزار نمی شود

مراجع

۱. باریکانی، رقیه (۱۳۸۷). "نوروز کارگاهی آموزشی به وسعت ایران"، همشهری آنلاین.
۲. بصیری، محمدعلی؛ موسوی نقلی، مژگان (۱۳۹۴). "همگرایی فرهنگی کشورهای حوزه نوروز در مبنای رویکرد آینده پژوهشی"، فصلنامه سیاست جهان، شماره ۱.
۳. تافلز، آلوین (۱۳۷۷). جابه جایی قدرت، ترجمه ی شهذخت خوارزمی، جلد ۲، تهران: انتشارات علم.
۴. حسینی، حسین (۱۳۸۶). "تحلیلی بر بازتاب جنبش ها و عیده در شعر فارسی تا سده هفتم"، مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی مشهد (علمی- پژوهشی)، شماره ۱۵۸.
۵. حسین نیا، عبدالحمید (۱۳۸۸). "بهداشت جهانی شدن و کشور های در حال توسعه"، مردم سالاری، شماره ۱۷۸۳.
۶. خلیلی، فرشته و دیگران (۱۳۹۸). "پدیدارشناسی رفتار خرید ش عید زنان در نوروز باستان ایرانیان"، دو فصلنامه مطالعات مصرف کننده، دوره ششم، شماره اول.
۷. رهین، (ب.ت). جشن باستانی نوروز.
۸. سگوند، اردشید (۱۳۷۷). "باشکوه ترین جشن دینی در آریانا"، کیهان فرهنگی، شماره ۱۵۰.
۹. شیروودی، مرتضی (۱۳۸۴). "تهدیدهای جهانی شدن در کشورهای در حال توسعه"، فصلنامه راهبرد، شماره ۳۶.
۱۰. شولت، جان آرت (۱۳۸۶)، نگاهی موشکافانه بر پدیده جهان شدن، ترجمه ی مسعود کرباسیان، تهران: نشر علمی و فرهنگی.
۱۱. شهرام نیا، امیرمسعود (۱۳۸۶). جهانی شدن و دموکراسی در ایران، تهران: انتشارات نگاه معاصر.
۱۲. صمیمی، نیلوفر؛ امیری، سیدرضا (۱۳۸۶). "آیین های نوروزی و همبستگی ملی"، فرهنگ مردم ایران، شماره ۱۱.
۱۳. صنیع اجلال، مریم (۱۳۸۴). فرهنگ و هویت ایرانی، تهران: مؤسسه مطالعات ملی.
۱۴. صفایی، ذبیح الله (۱۳۵۵). تاریخ ادبیات آریانا، تهران: امیر کبیر.
۱۵. طباطبایی، سید محمود (۱۳۸۹). "ارتباط نوروز با ادیبان توحیدی، هویت ایرانی و بهداشت روانی، مجله پژوهشی دانشکده پزشکی دانشگاه شهید بهشتی، دوره ۳۴، شماره ۱.
۱۶. عیوضی، محمدرحیم (۱۳۸۵). "جهانی شدن فرهنگ برای جهان سوم تهدیدها و فرصت ها"، فصلنامه راهبرد یاس، سال دوم، شماره ششم.
۱۷. فرجی، عبدالرضا و دیگران (۱۳۹۶). "تأثیر جهانی شدن بر تقویت همگرایی در حوزه فرهنگی نوروز"، فصلنامه ژئوپلیتیک، سال ۱۳، شماره ۲.
۱۸. قاسمی، حاکم؛ ناظری، زهرا (۱۳۹۱). "فرهنگ نوروز در عصر امروز"، سال ۱۳، شماره ۱۹.
۱۹. نصری، قدیر (۱۳۸۷). مبانی هویت آریایی، تهران: فکر روز.
۲۰. نقیب زاده، احمد (۱۳۸۵). "نوروز، سیاست و روابط بین الملل"، همشهری دیپلماتیک، سال اول، شماره ۱۲.
۲۱. میرشکرانی، محمد (۱۳۷۹). "نوروز وحدت ملی و همبستگی منطقه ای"، مقالات نخستین همایش نوروز، سازمان میراث فرهنگی کشور.

9th International Conference on Management & Humanistic Science Research in Iran

10 March 2022 - Tehran

نهمین کنفرانس بین المللی پژوهش های مدیریت و علوم انسانی در ایران

محل برگزاری: تهران

۱۹ اسفند ۱۴۰۰

۲۲. مقدسی، ابوالحسن؛ چاکلی، بهرام(ب.ت). "عوامل پایداری نوروژی در عصراسلامی و بازتاب آن در شعر عربی در دوره عباسی"، مجله‌ی دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران.
۲۳. ولایتی، علی اکبر(۱۳۷۹). بحران‌های هویتی تاریخ هویت ایران، تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی.